

Kertomuksia Euroopan pimeämmältä puolelta

KOSKI, SAMI, MIKA RISSANEN & JUHA TAHVANAINEN (2007). *Hävityksen historiaa. Eurooppalaisen vandalismin vuosisadat*. 335 s. Atena, Jyväskylä.

Nykyisinä Eurooppa-huuman ja Euroopan ylistämisen aikoina on virkistävää kohdata teos, joka keskittyy maanosan historian pimeämpiin puoliin. Keskisuomalaisten historioitsijoiden Sami Kosken, Mika Rissanen ja Juha Tahvanaisen teoksessa pohditaan eurooppalaista vandalismia, eli erilaisia hävityksiä, niiden syitä ja luonnetta. Tekijät ovat historiasta kiinnostuneelle yleisölle tultuja teoksesta *Antiikin urheilu*, joka voitti Tieto-Finlandia-palkinnon vuonna 2004.

Nyt trio on tarttunut vieläkin haasteellisempaan aiheeseen. Eurooppalaisten hävitysten historian kirjoittamista vaikeuttaa hävityksen tai vandalismin käsitteiden moniulotteisuus. Mikä kaikki on hävitystä? Mistä moinen käyttäytyminen johtuu? Miten vandalismi on vaikuttanut Euroopan historiaan? Pyrkinessään vastaamaan tällaisiin kysymyksiin kirjoittajat ovat jakaneet teoksensa kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa pohditaan vandalismin määrittelyn ongelmia. Toisessa selvitetään 17 esimerkin kautta eurooppalaisten toteuttamia hävityksiä antiikin ajoista Mostarin sillan pommittamiseen.

Jotta ajatus hävityksistä menneisyyttä jäsentävänä kategoriana olisi mielekäs, olisi termi rajattava selvästi. Kirjoittajat paneutuvatkin tähän seikkaperäisesti. He määrittelevät vandalismin ”kulttuurisesti merkittävän materiaalisen omaisuuden tuhoamiseksi tai vahingoittamiseksi” (s. 37). Pelkkä sanallinen louskaus tai ihmisten vahingoittaminen ei siis riitä. Määritelmään sisältyy myös ilmaus kulttuurisesta merkittävydestä, jonka arviointi on usein moniselitteistä. Kirjoittajat toteavat, että vandalismi ei ole pelkkää satunnaista ilkivaltaa, vaan useimmiten tietoista arvokkaiden kulttuurikohteiden hävittämistä, joka perustuu uskon omien kulttuuriarvojen oikeutuksesta ”toisten” edustamien ”väärien” arvojen sijaan. Tätä toiseuden kysymystä kirjoittajat olisivat voineet pohtia enemmänkin. Rakentuuko eurooppalaisuus oman käden oikeudelle ja muiden arvomaailmojen kieltämiselle?

Vandalismin ja hävitysten määrittely keskittyy ongelmallisesti materiaaliseen kulttuuriin hävittämiseen. Kirjoittajat kiistävät väheksyvänsä inhimillisiä kärsimyksiä, mutta korvaamattoman kulttuuriperinnön tuhoaminen tuntuu olevan heille pahempi asia. Teoksen toisen osan kuvauksissa tuhoista vyörytetään teknistä tietoa käytettyjen aseiden laadusta ja ammusten määrästä. Peräkkäisissä virkkeissä voidaan todeta kuinka monta ihmistä kuoli ja kuinka monta pylvästä tuhoutui. Lukija esimerkiksi oppii, minkä kokoisia kraattereita serbien ampumat 9K11 Maljutka -raketit saivat aikaan iskeytyessään Dubrovnikin katuihin syksyllä 1991. Kuitenkaan kirjassa ei kerrota kaupungin asukkaiden yrityksiä hiipiä yön pimeydessä kaupungin pääkadun ainoalle toimivalle kailvolle hakemaan vettä, vuorilla väijyvien tarkka-ampujien luoteja peläten. Eikö jokainen tapettu, haavoittunut tai raiskattu ihminen ole kuitenkin aina jonkin rakennuksen tai muistomerkin tuhoamista järkyttävämpi asia? Tämänkaltaisten vastakkainasettelu ei ehkä ole mielekäästä. Silti teoksesta mielestäni huokuu jonkinlainen maskuliininen

materiaalisten kulttuuriarvojen ja teknisten detajien krostaminen inhimillisten kärsimysten sijaan.

Eurooppalaisen pahuuden pohtimisessa kirjoittajien olisi kannattanut tutustua hieman syvällisemmin aatehistorialliseen perinteeseen. Suomessa ilmestyi hiljan artikkelikokoelma *Radikaali paha* (Kant 2004), jossa Immanuel Kantin käännetyn tekstin lisäksi joukossa artikkeleita pohditaan pahuutta eurooppalaisessa perinteessä. Kantin ajatusten ympärille rakennettu kokoelma olisi ollut hyvä lisä *Hävityksen historiaa* -teoksen määritelmille vandalismita. Esimerkiksi oikeustieteilijä Jarna Petman toivoo artikkelissaan, että pahuuden patologisesta dialektiikasta siirryttäisiin poliittiseen dialogiin. Vandalismia koskevassa kirjassa se tarkoittaisi hävitysten seikkaperäisen kuvauksen lisäksi kunkin tilanteen poliittisten, uskonnollisten ja muiden ristiriitojen analyysia.

Kirjoittajat eivät anna vandalismita yksiselitteisiä syitä. He viittaavat muun muassa yksilöllisyyden katoamiseen poikkeusoloissa ja joukkovoiman aiheuttamiin reaktioihin, mutta käsittelevät ilmiötä suhteellisen pintapuolisesti. Alussa he suhtautuvat hieman väheksyvästi poliittisiin ja uskonnollisiin tekijöihin hävitysten selittäjinä, vaikka loppuluvussa he toivovatkin kansallismielisyyden aiheuttamien jännitteiden lientyä Euroopassa.

Johdannossaan kirjoittajat kuitenkin tuntuvat viittaavan ihmisrajalle tyypilliseen aggressiivisuuteen, joka ei oikein ole selitettävissä. Kirjoittajien mielestä ihmisraja näyttää olevan perimmältään paha. Tätä he perustelevat kahden aukeaman (s. 20–23) vertailulla simpansseihin ja niiden luontaiseen haluun näyttää voimiaan. Tämä kohta on yksi kirjan ongelmallisimmista jaksoista. Tekijät eivät suoraan kerro, mitä vertauksen pitäisi todistaa. Toisesta eläinlajista tehdyt analogiat voivat olla hauskoja, mutta eivät kovin todistusvoimaisia. Biologiset tai evoluutioon pohjaavat esimerkit ja selitysmallit eivät tässä yhteydessä tunnu kovin uskottavilta. Yhtä lailla ilmiötä voitaisiin ”selittää” perisynnillä ja ihmisen luontaisella pahuudella. Ehkä vandalismin ja hävitysten syitä tulisi sittenkin etsiä kustakin erityisestä historiallisesta tilanteesta yhdistämällä ne taustalla vaikuttaviin ihmisten koulutustasoon ja yhteiskunnallisiin oloihin.

Teoksen johdanto-osa selvittää kirjoittajien tarkoituksiperiä. Silti tähän pitkälti käsitteelliseen osioon on liitetty alaluku ”Ryöstöä huollon nimissä”, jossa pohditaan armeijoiden ryöstö- ja hävitysoimintaa ennen nykyaikaisen huoltojoukkojen syntyä. Johdannon keskellä melko irrallinen jakso tuntuu oudolta. Lisäksi seuraavassa alaluvussa ”Mikä on vandalismia?” kerrotaan seikkaperäisesti Napoleonin Venäjän sotarekistä vuonna 1812 ja hänen armeijansa huolto-ongelmista. Nämä sotaväikien huoltoa koskevat osuudet olisi voitu koota yhteen ja sijoittaa vaikkapa yhdeksi esimerkiksi kirjan toiseen osaan.

Kirjan toisen osan hävityskuvauksia lukiessa nousee mieleen kysymys, ovatko hävittämisen ja vandalismin sinänsä mitään hyvinkin erilaisia tapahtumasarjoja yhdistäviä nimittäjiä. Monet mukaan valituista esimerkeistä liittyvät kirkkojen tai muiden uskonnollisten kulttuurikohteiden hävitykseen. Toisaalta kirjassa esitellään esimerkiksi Parthenonin hävittämistä ja niin sanottujen Elginin marmorien ryöstämistä Ateenan Akropolis-kukkulalta Britanniaan. Tekijät ottavat teoksessaan vahvasti kantaa

tällaisten ryöstösaaliiden paikoilleen palauttamisen puolesta. Toisesta esimerkistä käy ruotsalaisten 30-vuotisen sodan aikana Prahasta ryöstämä *Pirunraamattu*, jota yhä säilytetään Tukholman kuninkaallisessa kirjastossa. Teoksessa puututaan myös lentopommitusten ja muun sodankäynnin teknologisen kehityksen aiheuttamaan tuhoitoiden intensiteetin kasvuun. Nykyisellä tekniikalla on helppo aiheuttaa lyhyessäkin ajassa huomattavaa tuhoa ja hävitystä.

Teos keskittyy nimenomaan eurooppalaiseen vandalismiin. Mutta miksi jättää käsittelemättä eurooppalaisten hirmuteot muissa maanosissa? Eurooppalainen vandalismi ei suinkaan rajoitu Euroopan maantieteelliselle alueelle. Nyt kirjaan on mahtunut muualta ainoastaan Vähässä-Aasiassa sijaitsevan monikulttuurisen Smyrnan kaupungin tuhoaminen vuonna 1922. Esimerkiksi kolonialismin tai imperialismin liittyvät hävitykset olisivat varmasti paitsuttaneet kirjaa, mutta tämänkaltainen vertailu olisi myös laajentanut ymmärrystä eurooppalaisen vandalismin luonteesta. Se olisi auttanut ymmärtämään paremmin, että kysymys on nimenomaan oman ”oikean” arvomaailman oikeuttamisesta suhteessa johonkin toiseen.

Kaikkineen Kosken, Rissanen ja Tahvanaisen teos on merkittävä lisä eurooppalaisuudesta käytävään keskusteluun. Teos herättää monenlaisia kysymyksiä hävitysten ja vandalismin syistä ja luonteesta. Tämänkaltaisten kirjojen julkaiseminen on ensiarvoisen tärkeää, mikäli vandalismissä ei haluta hyväksyä ihmisluontoon väistämättä kuuluvaksi piirteeksi, jolle ei voi tehdä mitään. Historiallisten detaljien ja sinänsä opettavien kertomusten sijaan painotus olisi ehkä kuitenkin voinut olla aavistuksen enemmän pahuuden ja voimankäytön poliittis-käsitteellisessä analyysissä.

KIRJALLISUUS

- Kant, I. (2004). *Radikaali paha*. Toim. Hirvonen, A. & T. Kotkas, suom. Markku Lehtinen. 296 s. Loki-Kirjat, Helsinki. (Kantin alkuperäinen teksti ilmestyi vuonna 1792)
- Koski, S., M. Rissanen & J. Tahvanainen (2004). *Antiikin urheilu*. 160 s. Atena, Jyväskylä.

HEIKKI MIKKELI
*Renvall-instituutti,
 Helsingin yliopisto*